

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ НА УРОКАХ
ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ” (ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ АДК)**

8. Основи теорії проектування костюма : підр. для вузів / під. ред. Т.В. Козлової. Київ : Світ, 2018. 352 с.

REFERENCES

1. Kisił, M.V. (2011). Maketuvannia v dyzaini odiahu: navchalno-metodolohichnyi aspekt [Modeling in Design of Clothes: Educational and Methodological Aspect]. *Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts*. No. 10. pp. 39–41. [in Ukrainian].

2. Kisił, M.V. (2012). Faktume formoutvorennia v tekstyli: aktualni napriamky ta tendentsii vykorystannia v dyzaini odiahu [Textile Invoicing: Current Trends and Trends in Apparel Design]. *Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts*. No. 8. pp. 22–24. [in Ukrainian].

3. Kostenko, T.V. (2003). *Osnovy kompozytsii ta trymirnoho formoutvorennia : navchalno-metodychnyi posibnyk*. [Fundamentals of composition and three-dimensional form formation: educational and methodological manual]. Second edition, revised and supplemented. Kharkiv, 256 p. [in Ukrainian].

4. Luhovskiy, O.F. (2018). *Poshukove maketuvannia proektnoho obrazu v promyslovomu dyzaini : dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. mystetstvovnavstva*. Spets. 17.00.07 “Dyzain” [Search mock-up making of a design image in industrial design : dissertation for the degree of candidate of arts. Specialization 17.00.07 “Design”] / Lugovsky Oleksandr Fedorovych; Ministry of Education and Science of Ukraine.

KhDADiM. Kharkiv. 321 p. [in Ukrainian].

5. Mykhailenko, V.Ye. & Yakovliev, M.I. (2004). *Osnovy kompozytsii (heometrychni aspekty khudozhnoho formoutvorennia) : Navch. posib. dlia stud. vyshchykh navch. zakladiv* [Fundamentals of composition (geometric aspects of artistic form-making): Textbook for students of higher educational institutions]. Kyiv, 304 p. [in Ukrainian].

6. Nikolaieva, T.V. (2007). *Tektonika formoutvorennia kostiuma : navch. posib. dlia stud. vyshchykh navch. zakladiv* [Tectonics of costume formation: a textbook for students of higher educational institutions]. Kyiv, 224 p. [in Ukrainian].

7. Orlova, N.S. (2023). *Vykorystannia perspektyvnykh metodiv proiektuvannia pryrodointehrovanoi arkhitektury u protsesi navchannia maibutnikh vykladachiv dyzainu* [The use of promising methods of designing nature-integrated architecture in the process of training future design teachers]. *Youth & market*. No. 6–7 (214–215). pp. 51–55. [in Ukrainian].

8. *Osnovy teorii proektuvannia kostiuma : pidr. dlia vuziv* (2018). / pid. red. T.V. Kozlovoi [Fundamentals of costume design theory: textbook for universities / ed. by T.V. Kozlova]. Kyiv, 352 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 11.03.2026

Прийнято до друку: 18.05.2026

Опубліковано: 29.05.2026

УДК: 37.091.33:376.1-056.264:004

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.354102>

Олена Боровець, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0722-3317>

Яна Макаренко, кандидат біологічних наук, доцент кафедри початкової освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6656-0823>

Наталія Смолянюк, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики викладання природничо-математичних дисциплін у дошкільній, початковій і спеціальній освіті Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3524-581X>

Тетяна Яковичина, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9507-3621>

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ НА УРОКАХ
ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ” (ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ АДК)**

У статті розглянуто особливості організації проєктної діяльності в інклюзивному класі на уроках інтегрованого курсу “Я досліджую світ” із використанням засобів АДК. Розкрито сутність методу проєктів та особливості планування й організації проєктної діяльності на уроках. З’ясовано, що систематичне залучення учнів до проєктної діяльності сприяє ефективному засвоєнню змісту природничої освітньої галузі. Окреслено форми залучення учнів з особливими освітніми потребами до проєктної діяльності: індивідуальні проєкти; групова робота в мікрогрупах; ігрові форми проєктної діяльності; проєкти, орієнтовані на конкретні інтереси учнів; інтегровані проєкти; тематичні виставки та презентації; використання візуальних і тактильних матеріалів; мультимедійні та

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ” (ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ АДК)

технологічні проєкти; проєкти з практичною діяльністю; підтримка асистентами вчителів. Наголошено, що ефективна участь учнів із різними нозологіями у проєктній діяльності потребує індивідуального підходу, урахування їхніх освітніх можливостей і комунікативних потреб. Описано методику залучення дітей з особливими освітніми потребами до проєктної діяльності на прикладі одного з проєктів інтегрованого курсу “Я досліджую світ” із застосуванням засобів АДК. Впровадження засобів АДК дозволяє адаптувати навчальний процес до потреб кожного учня та підвищує ефективність їх залучення до проєктів.

Ключові слова: учні початкової школи; проєктна діяльність; інклюзивний клас; учні з ООП; АДК; інтегрований курс “Я досліджую світ”.

Табл. 2. Літ. 9.

Olena Borovets, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Primary, Inclusive and Higher Education Department, Rivne State Humanitarian University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0722-3317>

Yana Makarenko, Ph.D. (Biology), Associate Professor of the Primary Education Department,

Poltava Volodymyr Korolenko National Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6656-0823>

Natalia Smolianiuk, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Theory and Methods of Teaching Natural Sciences and Mathematics in Preschool, Primary and Special Education Department,

Kharkiv Hryhoriy Skovoroda National Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3524-581X>

Tetiana Yakovyshyna, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Pedagogy of Primary, Inclusive and Higher Education Department,

Rivne State Humanitarian University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9507-3621>

ORGANIZATION OF PROJECT ACTIVITIES IN INCLUSIVE CLASS WHILE STUDYING THE INTEGRATED COURSE “I EXPLORE THE WORLD” (USING AAC TOOLS)

The article examines the peculiarities of organizing project-based activities in an inclusive classroom during the study of the integrated course “I Explore the World” with the use of Augmentative and Alternative Communication (AAC) tools. The essence of the project method is explained, and the specific features of planning and organizing project-based learning in classroom practice are identified. It has been established that the systematic involvement of pupils in project activities contributes to the effective assimilation of natural science content.

The typical curriculum and textbooks of the integrated course “I Explore the World” were analyzed from the perspective of implementing project-based learning. The study revealed numerous advantages that demonstrate the high didactic potential of the project method for developing pupils’ cognitive activity, as well as their communicative and social competencies in primary school.

The main forms of involving pupils with special educational needs in project activities are outlined, including: individual projects; group work in microgroups; game-based project activities; projects focused on pupils’ individual interests; integrated projects; thematic exhibitions and presentations; the use of visual and tactile materials; multimedia and technology-based projects; projects involving practical activities; and support from teaching assistants.

It is emphasized that effective participation of pupils with different nosologies in project activities requires an individualized approach that takes into account their learning abilities and communication needs. The article describes methods for organizing project activities that promote the active participation of pupils with various nosologies in the educational process. These methods include: individualization of tasks; organization of group work with a clear distribution of roles among project participants; the use of multimedia and interactive technologies to enhance the accessibility of educational material; support from teaching assistants and mentors during project work; modification of assessment approaches; integration of project content with real-life situations; the use of interactive teaching methods; cooperation with parents; and ensuring pupils’ access to necessary educational resources and materials.

The methods of involving pupils with special educational needs in project activities using AAC tools are illustrated through an example of project implementation within the integrated course “I Explore the World”.

Keywords: primary school pupils; project activities; inclusive class; pupils with SEN; AAC; integrated course “I Explore the World”.

Актуальність дослідження зумовлена соціальною та педагогічною значущістю розвитку інклюзивного навчання учнів початкової школи та необхідністю його реалізації

на сучасних методологічних і теоретичних засадах з урахуванням нових цілей і можливостей початкової освіти. У сучасних умовах розвитку освіти в Україні та світі особливої уваги потребує створення

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ” (ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ АДК)

сприятливого та доброзичливого освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти.

Плануючи уроки в інклюзивному класі при виборі методів навчання вчитель має враховувати, що обраний метод має забезпечувати: активну участь учнів у процесі навчання; зворотній зв'язок вчитель–учень; можливість застосування набутих навичок та знань у реальних навчальних та життєвих ситуаціях; самостійну, творчу діяльність учнів у малих групах; мотивацію учнів до підвищення ефективності своєї діяльності на уроках; формування бажання учнів до творчої, продуктивної праці, прагнення учнів до активних дій, що допомагають досягати успіхів, мотивують власну поведінку та інше. Фактично усім згаданим критеріям відповідає метод проєктів, для включення у проєкт усіх учнів класу вчителю необхідно використовувати засоби АДК.

Мета: окреслити особливості організації проєктної діяльності в початковій школі, представити розробку проєкту для інклюзивного класу на уроках “Я досліджую світ” із застосуванням засобів АДК.

Аналіз основних досліджень та публікацій: З реформою НУШ метод проєктів у початковій школі набув особливої актуальності. Аналіз науково-педагогічних та методичних джерел (Я. Василюк, В. Коваль, А. Крамаренко, О. Онпрієнко, В. Партола, Н. Смолянук та інші [3; 7; 8]) засвідчує, що проєкти часто реалізуються в межах інтегрованого курсу “Я досліджую світ”, що дозволяє учням перетворювати інформацію на знання, здійснювати цілеспрямований пошук інформації; опрацьовувати великий обсяг інформації, систематизуючи знання; пробуджувати інтересу учнів, мотивувати їх до особистісного зростання, до самостійного здобуття нових знань. При цьому на думку фахівців інклюзивної освіти (Н. Квітка, Л. Коваль-Бардаш, А. Колупаєва, Н. Компанець, О. Кривоногова, А. Лапін, А. Миколайчук, О. Таранченко, Г. Усатенко, М. Чайка, Н. Ярмола та інші [2;4;5]) з метою залучення кожного учня в навчальний процес варто використовувати усі можливі засоби навчання, в тому числі і АДК.

Виклад основного матеріалу. Метод проєкту є основою проєктного навчання, сенс якого полягає у створенні умов для засвоєння учнями навчального матеріалу в процесі реалізації проєкту. Основна мета розвитку проєктної діяльності в школі – розвивати вміння кожного учня визначати та реалізовувати спільну мету роботи та знаходити шляхи її досягнення; здатність узгоджувати розподіл функцій та ролей у спільній діяльності; здійснювати взаємний конструктивний контроль; вирішувати конфлікти з урахуванням інтересів сторін; співпрацювати.

У початковій школі основи проєктної діяльності учня повинні бути закладені, поступово в процесі

навчання, щоб розвиватися і поглиблюватися у міру дорослішання учня та усвідомлення своїх професійних, соціальних та громадських потреб та обов'язків.

Метод проєктів сприяє залученості учнів до систематизації та засвоєння знань, створення власних продуктів. Він розвиває навички критичного мислення, співпраці, спілкування, міркування, синтезу та стійкості протягом обмеженого часу та мети. Оскільки навчання – це соціальна діяльність, яка проходить у учнівських групах, культурі та минулому досвіді, завдяки проєктам навчання учні мають можливість використовувати не лише знання з навчальних дисциплін, а й навчитися комунікувати та домовлятися, приймати спільні рішення, брати на себе відповідальність за свою роль у навчанні, команду і разом інтерпретувати результати своєї діяльності [3; 7; 8].

Переваги проєктного навчання для учнів : 1) традиційна аудиторія перетворюється на відкритий навчальний простір, у якому учні рухаються у власному темпі; 2) у процесі реалізації проєкту виникає необхідність самонавчання та самовдосконалення; 3) навчання на основі запам'ятовування та повторення переходить до інтеграції, відкриття та презентації набутих знань; 4) учні мають можливість пройти всі етапи “виробництва”: від ідеї, створення моделі майбутнього продукту до його реалізації; для вчителів: 1) дає можливість вчителям будувати позитивну історію стосунків із учнями в нових умовах; 2) вибирати ролі для учнів, підкреслюючи їх індивідуальність та природні обдарування.

Організуючи проєктну діяльність у початковій школі, учитель повинен враховувати вікові, психологічні та фізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку. Дитина молодшого шкільного віку має невеликий життєвий досвід, тому коло соціально значущих проблем, з якими він міг би впоратися, вузький, його уявлення про такі проблеми погано диференційоване, однобічне. Проблема проєкту, яку педагог пропонуватиме молодшому школяреві, має бути для нього соціально визначеною, знайомою та цікавою, а тому теми для проєктної діяльності краще обирати безпосередньо зі змісту передбаченого навчальними предметами.

Планування у розробці стратегії реалізації проєкту має двоетапний характер. Перший етап – це загальне планування спільно з вчителем та усіма учасниками проєкту. Воно стосується таких питань, як визначення окремих етапів роботи і встановлення послідовності їх виконання, визначення кількості учасників у мікрогрупах і типу завдань для кожної мікрогрупи, а також термінів виконання та форми подачі проміжних і кінцевих результатів роботи. Другий етап – самоорганізація роботи партнерства, тобто планування роботи без участі вчи-

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ” (ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ АДК)

теля. Наприклад: розподіл обов’язків між членами однієї групи, встановлення термінів виконання того чи іншого виду завдань, форм і послідовності звітності.

Не залежно від підхід класифікації проєктів (І. Даніліна, А. Крамаренко, А. Сидоренко та інші), відмінностей у виділенні етапів, проєктна технологія передбачає чітку послідовність дій, сукупність яких часто називають “5 ‘Т’”:**ПРОБЛЕМА**→**ПРОЄКТУВАННЯ**→**ПОШУК ІНФОРМАЦІЇ**→**ПРОДУКТ**→**ПРЕЗЕНТАЦІЯ**.

Реалізація проєкту завжди та обов’язково має практичну спрямованість, тобто включає в себе велику кількість демонстрацій, спостережень, що відбуваються реально, при цьому зміст проєкту не обмежується емпіричним рівнем пізнання. Саме експериментальне, а не абстрактно-теоретичне пізнання викликає інтерес до пізнання у дітей молодшого шкільного віку.

Кожен вчитель знає, що молодші школярі

надзвичайно допитливі, і тому дослідницький інтерес молодших школярів до пізнання різноманітності світу визначається наявністю таких питань до вчителя, які вимагають насамперед встановлення причинно-наслідкових зв’язків та виявлення закономірностей. Отже, перед вчителем постає завдання, як спонукати учнів шукати відповіді на власні запитання, як правильно поставити запитання, чи може учень самостійно керувати своєю пізнавальною діяльністю [1;9].

Аналіз Типових освітніх програмах, розроблених під керівництвом О. Савченко (НУШ 1) та Р. Шияна (НУШ 2), підручників інтегрованого курсу “Я досліджую світ” з позицій впровадження проєктного навчання засвідчує наявність численних позитивних аспектів, що свідчать про значний дидактичний потенціал методу проєктів. Зокрема, навчальні проєкти переважно мають інтегрований характер і спрямовані на формування в учнів досвіду практичної діяльності.

Таблиця 1

Дидактичні можливості підручників “Я досліджую світ” щодо тематики проєктів для учнів 1–4 класів (природничий аспект)

Назва підручника	Теми проєктів
1 клас	
Бібік Н. М., Бондарчук Г. П. Я досліджую світ: підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Харків : Ранок, 2018. 80 с. Ч. 2. Харків : Ранок, 2018. 80 с. За типовою програмою О.Я. Савченко	Створити “Книжку Осені”, Створити книжку “Зимові сторінки”. Створити книжечку “Весна”, Створити “Книжку літа”
Я досліджую світ. Підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Частина 1 / Волощенко О.В., Козак О.П., Остапенко Г.С. Київ : Світич, 2018. 128 с. Частина 2 / Волощенко О.В., Козак О.П., Остапенко Г.С. Київ : Світич, 2018. 128 с. За типовою програмою Р.Б. Шияна	Створити “Колекцію осіннього листя”, Скласти правила користування водою, Зробити книгу “Корисні та шкідливі продукти”
2 клас	
Я досліджую світ : підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Бібік Н. М., Бондарчук Г. П. Харків : Ранок, 2019. 120 с. Ч. 2. Корнієнко М. М., Крамаровська С. М., Зарецька І. Т. Харків : Ранок, 2019. 120 с. За типовою програмою О.Я. Савченко	Щоденник спостережень “Жива і нежива природа”, Створити плакат “Водойминашого краю”, Створити книжку “Пісня осені”
Я досліджую світ. Підручник інтегрованого курсу для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Частина 1 / Волощенко О.В., Козак О.П., Остапенко Г.С. Київ : Світич, 2019. 128 с. Частина 2 / Волощенко О.В., Козак О.П., Остапенко Г.С. Київ : Світич, 2019. 128 с. За типовою програмою Р.Б. Шияна	Підготувати доповідь “Як черв’яки допомагають людям?”, Щоденник “Найцікавіші моменти відпочинку влітку”
3 клас	
Я досліджую світ : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Бібік Н. М., Бондарчук Г. П. Харків : Ранок, 2020. 136 с. Ч. 2. Корнієнко М. М., Крамаровська С. М., Зарецька І. Т. Харків : Ранок, 2020. 136 с. За типовою програмою О.Я. Савченко	Проєкт-дослідження “Як я впливаю на довкілля”, Проєкт “Наші домашні улюбленці”, Проєкт “Рудий кіт і його друзі”.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ” (ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ АДК)

Продовження таблиці 1

Назва підручника	Теми проєктів
Я досліджую світ. Підручник інтегрованого курсу для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Частина 1 / Волощенко О.В., Козак О.П., Остапенко Г.С. Київ : Світич, 2020. 144 с. Частина 2 / Волощенко О.В., Козак О.П., Остапенко Г.С. Київ : Світич, 2020. 144 с. За типовою програмою Р.Б. Шияна.	Дослідницький проєкт “Павутинка на шкільному подвір’ї”, Міні-проєкт “Тваринка з Подільського зоопарку”, Дослідницький проєкт “Кристал”, Пошукова робота “Тварини і рослини мільйони років тому”, Підготувати розповідь “Водоспади Закарпаття”, Дослідницький проєкт “Чарівні квіти”, Дослідницький проєкт “Вулкан у банці”, Дослідницький проєкт “Голоси вітру”, Дослідницький проєкт “Спостереження за пташками”, Дослідницький проєкт “Вирощування квасолі”, Доповідь “Як рослини/тварини передбачають погоду”, Дослідницький проєкт “Надійний сховок”, Дослідницький проєкт “Незвичайні мильні бульбашки”.
4 клас	
Я досліджую світ : підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Бібік Н. М., Бондарчук Г. П. Харків : Ранок, 2021. 128 с. Ч. 2. Бібік Н. М., Бондарчук Г. П. Харків : Ранок, 2021. 136 с. За типовою програмою О.Я. Савченко	Проєкт-дослідження “Незвичайні мильні бульбашки”, Проєкт-дослідження “Екологічний календар”.
Я досліджую світ. Підручник інтегрованого курсу для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Частина 1 / Волощенко О.В., Остапенко Г.С., Козак О.П., Київ : Світич, 2021. 144 с. Частина 2 / Волощенко О.В., Козак О.П., Остапенко Г.С. Київ : Світич, 2021. 139 с. За типовою програмою Р.Б. Шияна.	Дослідницький проєкт “Як врятувати хліб від цвілі?”, Проєкт “Розмови мікробів”, Проєкт “Вирощування чайного гриба”, Дослідницький проєкт “Куди ростуть рослини?”

Проєктна діяльність дітей молодшого шкільного віку в процесі вивчення інтегрованого курсу “Я досліджую світ” виявляється однією з активних діяльностей у процесі навчання. Звісно, що тематична спрямованість проєктів уроків “Я досліджую світ” підпорядкована тематиці тематичного тижня чи місяця. Такий підхід дає змогу молодшим школярам, самостійно здобувати та систематизувати знання та дає можливість орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі [3; 7; 9]

Залучення дітей з особливими освітніми потребами до різноманітної спільної діяльності в початковій школі є фундаментом створення інклюзивного середовища, де кожен учень відчуває себе прийнятим та важливим. У процесі реалізації індивідуальних та групових проєктів діти з ООП отримують можливість не лише засвоювати знання, а й розвивати критично важливі соціальні навички через безпосередню взаємодію з однолітками. Спільна робота сприяє руйнуванню психологічних бар’єрів, виховує в класі емпатію та взаємопідтримку, а також дозволяє кожній дитині розкрити свій потенціал у природному темпі. У такому парт-

нерстві вирають усі учасники освітнього процесу: діти з особливими потребами швидше адаптуються до суспільного життя, а їхні однокласники змалечку вчать ся цінувати різноманітність та поважати індивідуальність кожного [2; 4; 5].

Аналіз праць відомих українських дослідників проблеми організації процесу навчання в інклюзивному класі (серед них А. Колупаєва, Л. Савчук, О. Таранченко, З. Шевців, Н. Ярмола та інші) та вивчення досвіду педагогів-практиків дозволяють визначити низку ефективних форм та методів залучення учнів з особливими освітніми потребами до проєктної діяльності [4; 5].

Форми залучення учнів початкових класів з особливими освітніми потребами (ООП) до проєктної діяльності повинні бути адаптованими та інклюзивними, з урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня. Ось кілька таких форм:

1. Індивідуальні проєкти. Адаптовані завдання: створення проєктів, що враховують рівень розвитку учня, його інтереси та потреби. Це може бути творчий проєкт, на якому учень може проявити свої здібності, наприклад, малювання, виготовлення

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ” (ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ АДК)

простих моделей чи створення колажів. Проєкти з використанням мультимедійних засобів: використання планшетів, комп’ютерних програм чи додатків, щоб учень міг створити проєкт у зручному для нього форматі.

2. Групова робота в мікрогрупах. Інклюзивні групи: формування малих груп, де учні з ООП працюють разом з іншими дітьми, що дозволяє стимулювати співпрацю, взаємодопомогу і соціалізацію. Розподіл завдань за ролями: розподіл учасників групи на ролі, що дозволяє кожному учневі проявити себе на різних етапах проєкту (наприклад, один учень може відповідати за малювання, інший – за збір інформації).

3. Ігрові форми проєктної діяльності. Творчі ігри: використання ігор для розвитку уяви та творчих здібностей учнів. Наприклад, створення казок або сценок, де кожен учень бере на себе певну роль. Рольові ігри: включення рольових ігор у проєктну діяльність дозволяє дітям з ООП активно брати участь у процесі, відчуваючи себе частиною колективу.

4. Проєкти, орієнтовані на конкретні інтереси учнів. Тематика проєктів, що цікава учню з ООП: вибір теми проєкту, яка буде цікавою саме для учня. Наприклад, проєкти, пов’язані з природою, тваринами, мистецтвом чи іншими захопленнями, можуть значно збільшити мотивацію до участі. Практичні проєкти дозволяють учням з ООП використовувати свої навички в реальному житті, наприклад, проєкти, що включають виготовлення простих виробів або допомогу у вирішенні побутових завдань.

5. Інтегровані проєкти. Проєкти, що поєднують кілька предметів: організація проєктів, що об’єднують різні навчальні дисципліни, наприклад, поєднання мистецтва, математики та природознавства для створення модельних конструкцій або екологічних проєктів. Проєкти, орієнтовані на розвиток основних життєвих навичок: це можуть бути проєкти, що вчать дітей з ООП працювати в колективі, комунікувати, організувати свій час тощо.

6. Тематичні виставки та презентації. Презентація результатів: учні з ООП можуть готувати виставки, де кожен представляє свої частини проєкту – малюнки, моделі, презентації. Це дозволяє їм відчувати себе важливою частиною процесу та продемонструвати свої досягнення. Виступи перед класом: діти з ООП можуть презентувати результати своєї роботи перед класом, що допомагає розвивати їхні комунікаційні навички та впевненість у собі.

7. Використання візуальних і тактильних матеріалів. Візуальні допоміжні засоби: використання карток, схем, малюнків та інших візуальних матеріалів, щоб учні могли краще розуміти завдання і виконувати їх. Це особливо важливо для учнів, які мають труднощі з письмовою або усною комунікацією. Тактильні матеріали для учнів з порушення-

ми зору: використання тактильних ігор, моделей або матеріалів, що дозволяють учням із порушеннями зору активно долучатися до проєкту.

8. Мультимедійні та технологічні проєкти. Проєкти з використанням технологій: використання простих програм для створення анімацій, відео, презентацій. Для учнів з ООП це може бути привабливим способом виразити себе. Мобільні додатки для проєктів: використання мобільних додатків для створення цифрових проєктів, які можуть включати графіку, звук, відео.

9. Підтримка асистентами вчителів. Допомога асистента: залучення асистентів або педагогів до супроводу учнів з ООП під час виконання проєктних завдань, щоб забезпечити індивідуальну допомогу і підтримку.

10. Проєкти з практичною діяльністю. Практичні заняття: виконання завдань, що включають ручну працю, наприклад, створення виробів, садівництво, підготовка святкових заходів або організація класних проєктів.

Ці форми дозволяють інтегрувати учнів з ООП в проєктну діяльність та створити для них умови для повноцінного навчання та соціалізації [2; 4; 5].

Ефективне залучення учнів початкових класів з різними нозологіями до проєктної діяльності вимагає індивідуального підходу, врахування їхніх особливостей та потреб. Ось кілька методів, які можуть бути ефективними для учнів з різними нозологіями:

1. **Індивідуалізація завдань.** Адаптація завдань за рівнем складності: завдання повинні бути адаптовані під рівень учня з урахуванням його розвитку, можливостей і потреб. Для цього можна зменшити обсяг завдання або розділити його на менші етапи. Модифікація форм виконання завдання: наприклад, учні з порушеннями зору можуть виконувати завдання за допомогою тактильних матеріалів або аудіоформатів, а учні з порушеннями слуху можуть використовувати візуальні матеріали або субтитри. Персоналізовані інструкції: для кожного учня можна створити інструкції, які відповідають його особливим освітнім потребам, що дозволить краще зорієнтуватися в завданнях.

2. **Групова робота з розподілом ролей.** Мікрогрупи: створення невеликих груп, де учні з різними можливостями працюють разом, допомагає не тільки розвитку соціальних навичок, але й забезпечує взаємодопомогу. Групова робота також сприяє розвитку комунікативних навичок і самостійності. Розподіл ролей: у групах можна розподіляти ролі, що дозволяє учням з різними нозологіями виконувати ті завдання, які відповідають їхнім сильним сторонам. Наприклад, один учень може відповідати за написання тексту, а інший – за малювання або презентацію.

3. **Використання мультимедійних та інтерактивних технологій.** Використання інтерактивних дошок і програм: для учнів з порушеннями мов-

лення чи зору інтерактивні дошки можуть бути чудовим інструментом для виконання завдань, оскільки вони дозволяють візуалізувати матеріал. Мобільні додатки і планшети: для учнів з порушеннями рухових функцій мобільні технології можуть бути корисними для створення проєктів (наприклад, застосування додатків для малювання або створення презентацій). Аудіо- і відеоматеріали: для учнів з порушеннями слуху або мовлення можна використовувати відео з субтитрами, а для учнів з порушеннями зору – аудіо завдання або інтерпретації.

4. Підтримка асистентів та наставників. Індивідуальна допомога асистента: для учнів з серйозними порушеннями здоров'я важливо забезпечити підтримку асистента, який допомагатиме їм у виконанні завдань, надаватиме зворотний зв'язок та адаптуватиме завдання до їхніх потреб. Менторська підтримка: можна залучати старших учнів або тьюторів для підтримки в реалізації проєктів, щоб вони допомогли дітям з ООП, надихали їх та сприяли розвитку самостійності.

5. Модифікація оцінювання. Гнучкі критерії оцінки: оцінювання повинно бути адаптоване під потреби учнів з ООП. Наприклад, учням з порушеннями зору або слуху може надаватись додатковий час на виконання завдань або альтернативні способи презентації результатів. Позитивний зворотний зв'язок: замість традиційної оцінки важливо зосереджуватися на підтримці та мотивації. Позитивний зворотний зв'язок сприятиме розвитку впевненості в собі учнів з різними нозологіями.

6. Інтеграція проєктів із реальним життям. Практичні проєкти: залучення учнів з ООП до проєктів, які маю ть реальну значущість, допоможе учням зрозуміти, як теоретичні знання можуть бути застосовані в реальному житті. Це може бути, наприклад, створення екологічних проєктів, допомога в організації шкільних заходів або проєкти на тему здоров'я. Соціальні проєкти: учні з ООП можуть брати участь у соціальних проєктах, які допомагають їм проявити свою соціальну активність і відчувати себе частиною суспільства.

7. Інтерактивні методи навчання. Метод кейсів: презентація учням з ООП конкретних ситуацій, які вони повинні обговорити та знайти рішення. Це дозволяє учням не лише вивчати нові знання, а й застосовувати їх на практиці. Мозковий штурм: використання методу мозкового штурму для генерації ідей з теми проєкту може бути корисним для учнів з ООП, адже цей метод допомагає кожному учневі висловити свою думку, незалежно від його стану.

8. Робота з батьками. Спільні проєкти з батьками: залучення батьків до проєктної діяльності через організацію спільних завдань або навіть позашкільних заходів допоможе створити підтримку та мотивацію для учнів з ООП. Залучення родини до оцінки прогресу: батьки можуть брати активну

участь в оцінці прогресу учнів, що дозволить не лише забезпечити підтримку, але й зберегти тісний контакт між школою та родиною.

9. Доступ до ресурсів та матеріалів. Додаткові навчальні ресурси: для учнів з обмеженими можливостями корисно надавати додаткові ресурси, такі як аудіокниги, електронні посібники або спеціально адаптовані підручники. Спеціальні матеріали для інклюзії: використання матеріалів, що враховують потреби дітей з ООП, таких як картки з малюнками, простіші графіки чи шаблони. Застосування цих методів допоможе ефективно залучити учнів з різними нозологіями до проєктної діяльності, сприяючи їх розвитку та інтеграції в освітній процес [2; 4; 5].

Опишемо більш детально методіку роботи над одним із проєктів інтегрованого курсу “Я досліджую світ” з використання засобів АДК.

Проєкт “Твій город на підвіконні” (1 клас)

Мета проєкту: узагальнити і розширити знання учнів про рослини та догляд за ними; ознайомити з умовами, потрібними для життя рослин; навчати спостерігати й аналізувати природні об'єкти; формувати вміння проводити елементарні досліди за допомогою вчителя; збагачувати словниковий запас і розвивати навички усного мовлення та спілкування; розвивати вміння сприймати, аналізувати й оцінювати усну інформацію; формувати навички роботи з підручником і медіапродукцією; навчати співпраці в парах і групах; виховувати дбайливе ставлення до природи та повагу до праці.

Завдання проєкту: розширити знання дітей про рослини; вчити доглядати за рослинами взимку в кімнатних умовах; сприяти розвитку творчих здібностей у дітей; розвивати інтерес до рослинного світу; розширювати словниковий запас; узагальнювати уявлення дітей про необхідність світла, тепла, вологи для росту рослин.

Компетентності, що формуються: *Вміння вчитися* – активно включатися в роботу за вказівкою вчителя, може висловлювати свої думки, уважно слухати пояснення, відповідати на запитання та вміти застосовувати засвоєні правила на практиці. *Природнича компетентність* – спостерігає за ростом рослин, визначає умови, необхідні для розвитку рослин, встановлює прості причинно-наслідкові зв'язки. *Екологічна компетентність* – розуміє роль ґрунту й води в житті рослин, усвідомлює вплив людини на навколишнє середовище, демонструє дбайливе ставлення до природи. *Комунікативна компетентність* – співпрацює в парі, презентує результати, обговорює висновки. *Соціальна і громадянська компетентність* – формує активну позицію щодо охорони природи. *Мовно-літературна компетентність* – формулює запитання, записує результати схематично, складає короткий звіт.

Інтеграція освітніх галузей. Природнича – розрізняє та називає рослини; виконує послідовно дії з

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ” (ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ АДК)

догляду за рослинами: саджає насіння або рослини, поливає їх та доглядає за ними; проводить спостереження за ростом рослин. *Мовно-літературна* – ознайомлення з казками та загадками про рослини. *Математична* – розвиток навичок порівняння, класифікації та аналізу об’єктів за формою. *Технологічна* – оздоблення горщика, оформлення міні-городу у куточку живої природи.

Термін виконання: 3 тижні.

Характеристика проєкту: дослідницько-практичний, інтегрований, середньої тривалості, колективний. **Учасники проєкту:** учні 1 класу, учитель-класовод, асистент вчителя.

Обладнання та наочність: підручники, відео, мультимедійна презентація, таблиці, плакати, флеш-карти; насіння різних рослин, горщики або контейнери для посадки, ґрунт, добрива, пісок, поливальні пристрої; матеріали для творчості.

Таблиця 2

Хід реалізації проєкту	
Зміст роботи	Форми і методи залучення дітей з ООП
<p>I етап. Підготовчий</p> <p>1. Учитель розповідає екологічну казку “Подорож насінини”</p> <p>2. Постановка проблемного запитання: “Як маленьке насіння перетворюється на велику рослину?”</p> <p>II етап. Основний (практичний)</p> <p>1. <i>Відгадування загадок</i></p> <p>Що то за голова,що лиш зуби й борода?(Часник) На городі молода пишні коси розпліта, у зелені хустинки золоті хова зернинки. (Кукурудза) Сімсот поросят на кілочку висять. (Квасоля) Ні вікон, ні дверей - повна хата людей. (Гарбуз) Їде пані в золотім жупані. Хоч жупан той латка на латці, Та приймають в кожній хатці.(Цибуля) Повна хата горобців, та нікуди вилетіти (Горох).</p> <p>2. <i>Перегляд відео про те, як ростуть рослини.</i> https://www.youtube.com/watch?v=kR6DqaaDs9U. Розповідь учителя про основні етапи росту рослин та умови, необхідні для їх розвитку.</p> <p>3. <i>Бесіда</i></p> <p>– Як росте рослина? – Який орган з’являється першим у рослин? – Який орган є головним у рослин? – Що саме з неживої природи потрібно рослині для життя?</p> <p>4. <i>Робота з флеш-картами “Рослини”</i></p> <p>– Вчитель показує одну флеш-картку з зображенням рослини, називає її та розповідає про неї. – Учні повторюють назву рослини за вчителем, акцентуючи увагу на правильній вимові. Називають рослини, які вони вже бачили в саду або на городі.</p> <p>5. <i>Дидактична гра “Назви рослину”</i></p> <p>Мета гри: закріпити вміння дітей упізнавати і називати рослини; розвивати увагу, пам’ять, мовлення та навички словесного опису. Обладнання: картки з зображеннями рослин або овочів та їх назвами. Хід гри:</p> <p>1) Розкласти картки зображенням вниз. 2) Учитель звертається до учнів: Знайди картку з... (морквою, цибулею, буряком, помідором). 3) Діти по черзі відкривають картку і називають рослину: “Це морква”, “Це цибуля”... 4) Якщо картка правильна, учень залишає її відкритою; якщо ні – перевертає назад і пробує наступний. 5) Гра триває, поки всі картки не знайдені.</p> <p>6. <i>Бесіда</i></p> <p>– Що росте на городі? – Як це можна назвати одним словом? – Які овочі можна виростити вдома на підвіконні? – Які умови потрібні рослині, щоб рости на підвіконні?</p> <p>7. <i>Дидактична гра “Знайди і покажи”</i></p> <p>Мета гри: закріпити уявлення дітей про умови, необхідні для росту рослин (ґрунт, вода, світло); розвивати уважність, мовлення та вміння співвідносити слово з предметом. Хід гри: Учитель читає віршовані рядки про умови росту цибулі. Учні уважно слухають і за змістом рядків знаходять та показують відповідні предмети або об’єкти (землю, воду, сонце).</p>	<p>Слухають спільно з класом, долучаються до обговорення, за потреби використовуються засоби АДК</p> <p>Долучаються до фронтальної форми роботи під час відгадування загадок, перегляду відео, бесіди, роботи з флеш-картами (за потреби використовуються засоби АДК)</p> <p>За потреби забезпечується індивідуальна допомога і супровід асистента вчителя</p> <p>Долучаються до гри з допомогою асистента вчителя</p> <p>Під час гри (залежно від особливостей дітей з ООП) використовуються адаптовані засоби або модифікації завдання</p> <p>Під час виконання вправи (залежно від особливостей дітей з ООП) використовуються адаптовані засоби</p>

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ” (ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ АДК)

Продовження таблиці 2

Зміст роботи	Форми і методи залучення дітей з ООП
<p>Щоб росла цибулька гарненько, Їй потрібна земелька м'якенька. (Діти показують на відерце із землею) Щоб великою росла, їй необхідна вода. (Показують відерце з водою) Пір'ячко щоб зеленіло, Треба сонце, щоб світило. (Показують на вікна) 8. Фізкультхвилинка Руханка танець “Cucumber Dance” (https://www.youtube.com/watch?v=vGAKqIzPI0) 9. Вправа “Розфарбуй і з'єднай” Розфарбуй однакові горщики та однакові рослини. З'єднай горщики з геометричними фігурами, на які вони схожі. 10. Робота в парах Розгляньте насіння, яке лежить на партах. - помідор, кабачок, горох - огірок, цибуля, буряк - морква, кукурудза, гарбуз - соняшник, перець, капуста Знайдіть назву рослини, до якої належать це насіння. А потім об'єднайтесь в пари: намалюйте овоч фломастерами та олівцями, приклейте в центр насіння цієї рослини. Презентація робіт (на дошці за допомогою магніта). 11. Робота учнів в куточку живої природи “Твій город на підвіконні” Інструкція для учнів 1) Перед тим як посадити насінину, оздобте свій горщик за допомогою кольорового паперу, фломастерів, наклейок або інших підручних матеріалів. Це допоможе легко знайти свій горщик серед інших. 2) Насип на дно тарілочки трохи дрібних камінчиків. 3) З допомогою дорослих відріж верхню частину моркви і помісти в тарілочку зрізом вниз на камінці. 4) Налий стільки води, щоб вона закривала зріз. Постав на підвіконня в тінь. 5) Через кілька днів з'являться зелені паростки, які дуже швидко ростимуть. Те ж саме відбувається навесні з рослинами на горді. 6) Позначте рослини табличками із зазначенням їхньої назви та дати посадки. Учні можуть посадити та вирощувати такі рослини: цибулю, квасолю, часник, томати, огірки, кріп, петрушку, горох, редиску, гарбуз, перець, салат, пшеницю та кукурудзу. 12. Рефлексія. Вправа “Ромашка” Учні отримують липкі листочки – це будуть пелюстки квітки. Прикріплюють пелюсточку до ромашки, вибравши колір серединки відповідно до настрою та успіхів: Жовта серединка – якщо у вас все виходило і настроїй хорошиї. Зелена серединка – якщо було добре, але були невеликі труднощі. Червона серединка – якщо сьогодні працювати було дуже складно. Разом утворюється “квіткове поле”, де видно настроїй та результати роботи всіх учнів. III етап. Заклучний 1. “Твій город на підвіконні” Учні разом створюють спільний міні-город у куточку живої природи. Кожен доглядає своєю рослиною: поливає, розпушує ґрунт, проводить спостереження за ростом та записує результати (інформацію зображають схематично). 2. “Малюнок росту” Кожен учень малює етапи росту своєї рослини (насіння → паросток → листочки → стебло) у вигляді коміксу або серії малюнків. Роботи розміщуються у куточку природи як міні-виставка, щоб усі могли побачити, як росте город. IV етап. Презентаційний 1. Презентація результатів. Оформлення міні-виставки або фото-звіту про “Город на підвіконні” з допомогою батьків. IV етап. Підведення підсумків 1. Обговорення роботи над проєктом, аналіз труднощів і досягнень, удосконалення підходів до виконання завдань, а також підтримку мотивації учнів через взаємодопомогу, обмін ідеями та визнання внеску кожного.</p>	<p>або модифікації завдання</p> <p>Працюють у парах з однокласниками, супровід асистента вчителя</p> <p>Спільна діяльність з усіма учнями класі за інструкцією (супровід вчителя та асистента вчителя)</p> <p>Долучаються до рефлексії разом з усіма учнями класу, за потреби використовуючи засоби АДК</p> <p>Зображають результати спостережень з допомогою вчителя чи асистента вчителя, за потреби використовуючи засоби АДК</p> <p>Беруть участь у презентації результатів проєкту та в підведенні підсумків (у межах можливостей кожної дитини з ООП), за потреби використовуючи засоби АДК</p>

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ” (ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ АДК)

Висновок. Отже, залучення дітей з особливими освітніми потребами (в тому числі і за допомогою АДК) до проєктної діяльності має важливе значення з багатьох причин. Це не лише сприяє розвитку їхніх освітніх та соціальних навичок, дозволяє їм відчувати себе важливими учасниками освітнього середовища, але й забезпечує включення їх у загальний процес навчання, можливість розвивати свої здібності, отримувати позитивний досвід у співпраці з однолітками, що є важливим аспектом інклюзивної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронцова Т.В., Пономаренко В.С. та ін. Навчально-методичний посібник “Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ” у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу”. Київ: Видавництво “Алатон”, 2019. 128 с.
2. Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі: навчально-методичний посібник / авт.: Н. Ярмола, Л. Коваль-Бардаш, Н. Компанець, Н. Квітка, А. Лапін. Київ: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 208 с.
3. Коваль В.О., Василець Я.С. Формування умінь проєктного навчання на уроках “Я досліджую світ” засобами підручника. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 40. Вид-во: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2021. С. 67–72.
4. Колупасва А.А., Таранченко О.М. Інклюзія: покроково для педагогів: навч.-метод. пос. (Серія “Інклюзивна освіта”). Київ, 2023. 232 с.
5. Колупасва А.А., Таранченко О.М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навч.-метод. пос. Харків: Ранок, 2019. 304 с.
6. Кравчук Л. Метод проєктів: особливості застосування в початковій школі : посіб. для вчителів початкових класів, слухачів курсів підвищення кваліфікації, учнів педагогічних факультетів вищих навчальних закладів. Київ : Київський міський педагогічний університет ім. Б. Д. Грінченка, 2009. 42 с.
7. Онопрієнко О.В. Проєктна діяльність у початковій школі: метод. посібник. Київ: ТОВ “СІППРІНТ”, 2013. 83 с.
8. Партола В., Смолянчук Н. Використання методу проєктів у процесі викладання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”. *Новий Колегіум*. 2019. № 1. С. 39–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NovKol_2019_1_10
9. Тимофєєва І.Б. Методика викладання інтегрованого курсу “Я досліджую світ” (природнична освітня галузь). Навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем “Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта. Маріуполь: МДУ, 2022. 124 с. URL:

https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3571/1/np_metodyka_vykladannia.pdf

REFERENCES

1. Vorontsova, T.V. & Ponomarenko, V.S., et al. (2019). Nova ukrainska shkola: metodyka navchannia intehrovanoho kursu “Ya doslidzhuui svit” u 1–2 klasakh zakladiv zahalnoi serednoi osvity na zasadakh kompetentnisnogo pidkholu [New Ukrainian School: Methodology of teaching the integrated course “I explore the world” in grades 1–2 of general secondary education institutions based on the competence approach]. Kyiv, 128 p. [in Ukrainian].
2. Yarmola, N., Koval-Bardash, L., Kompanets, N., Kvitka, N. & Lapin, A. (2020). Dity z osoblyvymy osvitynymi potrebamy u zahalnoosvitnomu prostori [Children with special educational needs in the general education space]. Kyiv, 208 p. [in Ukrainian].
3. Koval, V.O., & Vasylets, Ya.Ye. (2021). Formuvannia umin proiektnoho navchannia na urokakh “Ya doslidzhuui svit” zasobamy pidruchnyka [Formation of project-based learning skills in “I explore the world” lessons using a textbook]. *Innovative pedagogy*, 40, pp. 67–72. [in Ukrainian].
4. Kolupaieva, A.A. & Taranshenko, O.M. (2023). Inkluziia: pokrokovy dlia pedahohiv [Inclusion: Step by step for teachers]. Kyiv, 232 p. [in Ukrainian].
5. Kolupaieva, A.A. & Taranshenko, O.M. (2019). Navchannia ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy v inkluzyivnomu seredovyschii [Teaching children with special educational needs in an inclusive environment]. Kharkiv, 304 p. [in Ukrainian].
6. Kravchuk, O. (2009). Metod proiektiv: osoblyvosti zastosuvannia v pochatkovii shkoli [Project method: Features of application in primary school]. Kyiv, 42 p. [in Ukrainian].
7. Partola, V. & Smolianiuk, N. (2019). Vykorystannia metodu proiektiv u protsesi vykladannia intehrovanoho kursu “Ya doslidzhuui svit” [Using the project method in teaching the integrated course “I explore the world”]. *New Collegium*, 1, pp. 39–42. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NovKo1_2019_1_10 [in Ukrainian].
8. Onopriienko, O.V. (2013). Proiektna diialnist u pochatkovii shkoli [Project activity in primary school]. Kyiv, pp. 39–42. [in Ukrainian].
9. Tymofieieva, I.B. (2022). Metodyka vykladannia intehrovanoho kursu “Ya doslidzhuui svit” (pryrodnycha osvitynia haluz) [Methods of teaching the integrated course “I explore the world” (natural science educational field)]. Mariupol: MDU, 124 p. Available at: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3571/1/np_metodyka_vykladannia.pdf [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції: 12.03.2026
Прийнято до друку: 18.05.2026
Опубліковано: 29.05.2026

Скільки б ти не жив, усе життя слід навчатися.

Сенека,
давньоримський філософ і поет